41 | 2019

PETERSEN

ET MAGASIN OM TEGL OG ANSVARLIG ARKITEKTUR

Kvaliteten i materialer og i det udførte håndværk er særdeles høj overalt i Stadthöfekomplekset. Passager er udsmykket med glaserede klinker på vægge, og gulve er belagt med naturstensfliser i smukke mønstre.

»I alle de år Stadthöfebygningerne rummede administration, ydede de intet til byen. Så det var en helt rigtig beslutning at åbne bygningskomplekset mod byen og dens borgere. Et så iøjnefaldende sted skal leve!«
Franz-Josef Höing, Oberbaudirektor, Hamborg

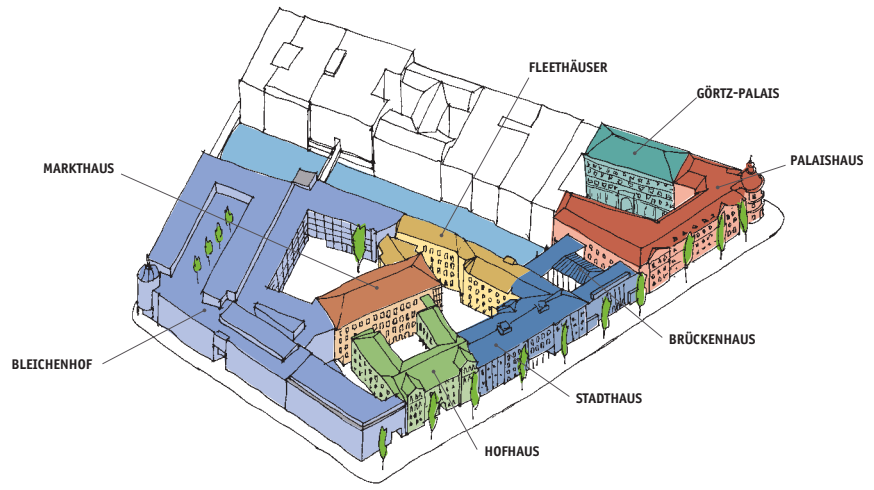

Isometri, de otte bygninger i komplekset opført 1711-1926.

TRANSFORMATION AF STADTHÖFE

EFTER I MANGE ÅR AT HAVE TJENT SOM KONTORER ER STADTHÖFE, ET ENSEMBLE AF BYGNINGER I HJERTET AF HAMBORG, SPRUNGET UD SOM ET HELT NYT, ATTRAKTIVT BYKVARTER. DAVID CHIPPERFIELD ARCHITECTS BERLIN FORESTOD HELHEDSPLAN OG TRANSFORMATIONEN AF FLERE AF BYGNINGERNE.

Stadthöfe udstråler selvbevidsthed og historisk storhed og ro. De velholdte facader i sandsten er smukt ornamenterede, og træder man ind i passagerne og gårdene bag bygningerne, møder man glaserede grønne og flødefarvede vægklinker, smukt mønstrede terrazzogulve, 1800-tals gadelygter i støbejern og jugendinspireret skiltning. Hotel Tortue summer af liv, den parisiske stemning er allestedsnærværende. Og som førstegangsbesøgende tænker man, at sådan har her nok altid set ud.

Det er ikke tilfældet. Kompleksets nye prægtighed, der må betegnes som en gave til Hamborg, er resultatet af en intens og kompromisløs indsats med virksomheden Quantum, specialiseret i udvikling af ejendomme, ved roret. I 2009 købte Quantum de i alt otte fredede bygninger af Hamborgs bystyre, der indtil da havde anvendt dem til byens administration. Quantum engagerede David Chipperfield Architects til at udarbejde den overordnede helhedsplan for revitalisering af komplekset og forestå transformationen af seks af bygningerne, Stadthaus, Markthaus, Brückenhaus, Hofhaus og Fleethäuserbygningerne, mens Palaishaus og Görtz-Palais blev varetaget af henholdsvis Kuehn Malvezzi og Caruso St. John Architects.

»Stadthöfe er ikke bare en gruppe bygninger, men snarere et bykvarter, der afspejler Hamborgs bymæssige udvikling gennem mere end tre hundrede år,« forklarer Tanja Lucas, ansvarlig for Stadthöfeprojektet hos Quantum. »Vi anbefalede David Chipperfield Architects til opgaven på grund af deres formidable evne til på en subtil og harmonisk måde at sammenføje ny og historisk arkitektur, som man blandt andet kan opleve på Museum Insel i Berlin.«

Begyndelsen på Stadthöfes farverige historie dateres til 1711 med opførelsen af barokbygningen Görtz-Palais, som Napoleon 84 år senere, efter sin erobring af byen, gav status som rådhus. Efter Napoleons tilbagetrækning blev palæet overtaget af Hamborgs bystyre, som residerede her indtil 2. Verdenskrig. I takt med at administrationen voksede, blev Stadthöfe udbygget med de vekslende stadsarkitekter som arkitekter. Blandt andet tegnede arkitekt Fritz Schumacher to bygninger opført mellem 1911 og 1926.

Et mørkt kapitel i historien udspandt sig mellem 1933 og 1945, hvor Gestapo brugte nogle af bygningerne som hovedkvarter. En kombineret boghandel og udstillingssal er dedikeret erindringerne om denne dystre tid. I de senere år har byens administration fået behov for større, mere moderne rammer og flyttede derfor i 2013 til Wilhelmsburg syd for byen – hvorefter forvandlingen af Stadthöfe gik i gang.

En markant fornyelse af komplekset er foretaget allerøverst. Samtlige bygningers tagkonstruktioner blev bombet under 2. Verdenskrig og efter krigen erstattet af ens, flade tage, hvorved husene ganske mistede deres identitet. Som et væsentligt nyt element i projektet er der skabt nye, individuelle tagkonstruktioner med belægning i forskellige materialer, som bibringer husene deres tidligere værdighed. Tagkonstruktionerne er ikke kopier, men fortolkninger af de

Situationsplan, Stadthöfe. Røde pile markerer oprindelige og nyetablerede passager.

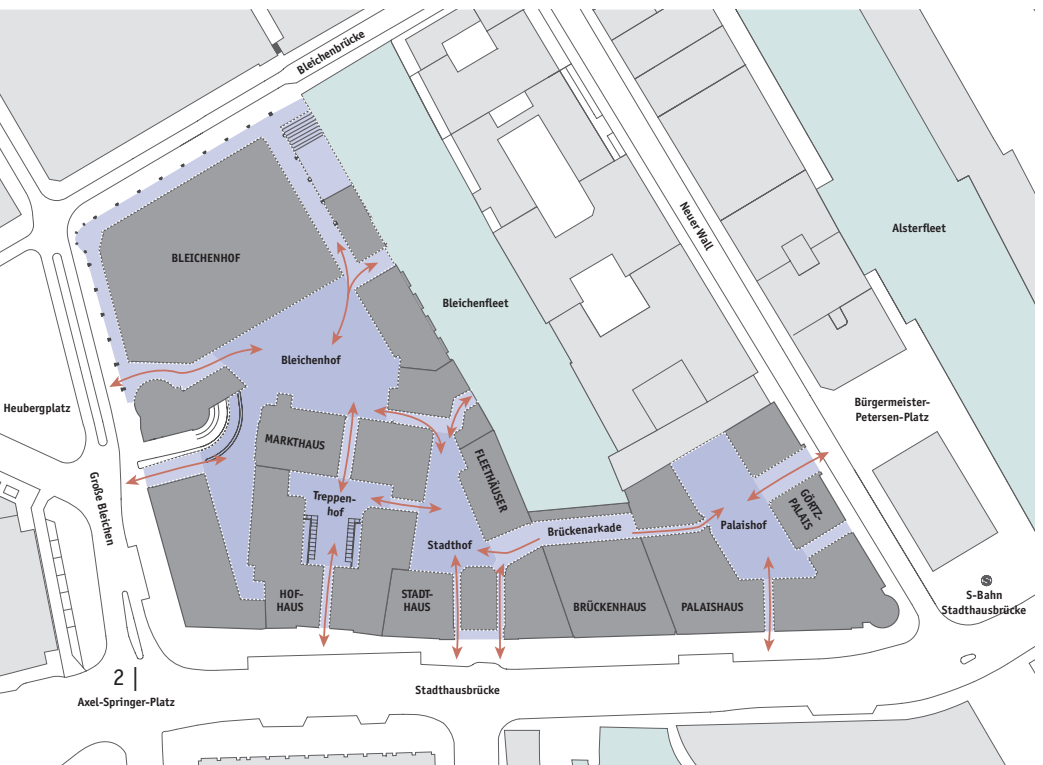

< Facader mod gårdrum er enten i mur eller pudsede, og flere er beklædt med fliser i stueetagen. De mange bænke i støbejern har allerede gjort Stadthöfe til et populært sted at gøre ophold.

Stadthaus- og Brückenhausbygningerne er opført af stadsarkitekt Fritz Schumacher 1911-1926 og transformeret af David Chipperfield Architects Berlin i 2018. Bygningerne ligger i husrækken, der vender ud mod Stadthausbrücke.

»I transformationen af Stadthöfe har man ikke ønsket at skabe kontraster. Løsningerne er meget mere subtile, mere underspillede. Nye elementer er tilført, men man har lænet sig op ad det gamle. Og overalt er kvalitetsniveauet meget højt.«
Franz-Josef Höing, Oberbaudirektor, Hamborg

Etagetilbygningerne på Stadthaus og Brückenhaus er trukket tilbage fra facaderne og beklædt med Petersen Cover i lyse, gyldne nuancer, der genfindes i bygningens originale sandstensbeklædning.

Tagkonstruktionerne i Stadthöfe blev totalødelagt under 2. Verdenskrig og blev i begyndelsen af 50'erne erstattet af ens, flade tage, hvorved bygningerne mistede deres identitet. Først med den nylige restaurering er husenes egenart genetableret.

oprindelige tage. Eksempelvis er Stadthausbygningen, der rummer kompleksets originale indgang, restaureret af Chipperfield, der har forhøjet huset med to tagetager. Overbygningen er trukket tilbage fra facaden mod Stadthausbrücke og beklædt med lyse Cover, der smukt spiller sammen med den lyse sandstensfacade.

»Stueplan i samtlige bygninger er dedikeret til udadvendte funktioner for at sikre liv overalt,« fortæller Tanja Lucas. »Vi har suppleret de to oprindelige passager ind til gårdene og skabt nye passager inde i komplekset. Nyetablerede passager mellem gårdene inviterer til at gå på opdagelse, ligesom de mange bænke indbyder til ophold. Det er vores håb, at Stadthöfe bliver et sted, byens borgere og turister kommer til at holde af.«

Det centrale ønske bag det omfattende projekt, der står endeligt færdigt næste år, var at tilføre Hamborgs bymidte mere liv. Midlet var at blande boliger, kontorer, butikker, hotel og restauranter, og den konceptuelle forudsætning for succes var således på plads. At resultatet er blevet så vellykket skyldes dog det eminent sikre byplanmæssige greb og den usædvanligt smukke arkitektoniske udførelse.

Stadthöfe, transformation af et bygningskompleks, Hamborg, Tyskland
Bygherre: Stadthöfe GmbH & Co. KG c/o Quantum Immobilien, AG
Masterplan, Stadthöfe: David Chipperfield Architects, Berlin
Restaurering og ombygning, Stadthaus, Markthaus, Brückenhaus og Fleethäuserbygningerne: David Chipperfield Architects, Berlin
Restaurering og ombygning, Palaishaus: Kuehn Malvezzi
Restaurering og ombygning, Görtz-Palais: Caruso St. John Architects
Hovedentreprenør: Aug. Prien Bauunternehmung GmbH & Co. KG
Ingeniør: Wetzel & von Seht, Hamborg
Landskabsarkitekt: ARBOS Freiraumplanung GmbH & Co. KG, Hamborg
Færdiggørelse, Stadthaus: 2018
Færdiggørelse, Görtz-Palais: 2020
Sten, beklædning af nye tagetager Stadthaus og Brüchkenhaus: C71
Tekst: Ida Præstegaard, cand.arch.
Fotos, forside, side 2, 3, 4 (øverst), 5 venstre kolonne: Anders Sune Berg
Fotos, side 4, tre nederste: Daniel Sumesgutner
Fotos, side 5, Portrætter: Roman März

»At bygge i stål og glas ville efter min mening være det nemme, men forkerte svar. Tilføjelsen til Stadthöfe burde snarere rumme substansen af den historiske bygning og derfor naturligvis være i tegl.«
Alexander Schwarz, partner og designleder,
David Chipperfield Architects Berlin

< Fleethäusers facader, der vender ud mod kanalen Bleichenfleet, er beklædt med lyse mursten i flere gule nuancer, der ligesom sandstensfacaderne harmonerer smukt med den lyse Cover.

> Tegnestuen Kuehn Malvezzi restaurerede Palaishaus og nyfortolkede bygningens oprindelige kuppel og spir.

Bygningerne er istandsat med naturlige materialer, tegl, skifer og kobber, der holder i flere hundrede år. Materialernes farver klæder hinanden i dag og vil patinere smukt.

Ligesom Stadthaus er Palaishaus forhøjet med to etager. Tagbeklædningen på denne bygning er skifer lagt diagonalt.

»Tagkonstruktionerne i Stadthöfe er ikke kopieret 1:1. I stedet har man bibragt husene nogle af deres oprindelige træk og proportioner. Resultatet er en meget fin nyfortolkning af den historiske dimension.«
Franz-Josef Höing, Oberbaudirektor, Hamborg

De hollandske arkitekter Min2 havde for cirka 10 år siden behov for en teglsten, der kunne anvendes på både facader og tag til deres eget hus. De udviklede derfor Petersen Cover, der i dag fås i flere forskellige nuancer med varierede udtryk afhængig af den anvendte lertype og brænding.

Alexander Schwarz fotograferet i David Chipperfields Architects' tegnestue i Berlin.

De nye tagkonstruktioner i Stadthöfe overstiger ikke højden på de oprindelige tage, der blev ødelagt under 2. Verdenskrig. De to nye, tilbagetrukne etager i Stadthaus giver plads til smalle terrasser til de bagvedliggende boliger og erhvervslejemål.

STENEN ER, HVAD DEN ER, OG PRØVER IKKE AT VÆRE NOGET ANDET

ARKITEKT ALEXANDER SCHWARZ, PARTNER OG DESIGNLEDER I DAVID CHIPPERFIELD ARCHITECTS BERLIN, VAR ANSVARLIG FOR MASTERPLANEN FOR STADTHÖFEPROJEKTET OG FOR TRANSFORMATION AF FLERE AF BYGNINGERNE. HER FORTÆLLER HAN OM VALG AF TEGL TIL STADTHAUS OG BRÜCKENHAUS.

De klassiske, store tegltage, som jeg holder meget af, er så uendeligt smukke, fordi de er uudnyttede og derfor ubrudte. Men naturligvis er det ofte et ønske fra bygherrens side – som i Stadthöfe – at udnytte tagene til at opnå flere kvadratmeter. Og der er to veje at gå: Enten kan man indpasse de nye kvadratmeter i et traditionelt tag, og via diskrete indgreb forsøge at skjule, at det er det, man har gjort. Eller man kan skabe en konstruktion, der fremstår ærligt som et nyt element. På Stadthaus og Brückenhausbygningerne valgte vi det sidste og udformede en overbygning, der vedkender sig at være to fuldt udnyttede etager. Etagerne er trukket tilbage fra facaden, men er ikke diskrete. Alligevel går de i dialog med den eksisterende bygning.

For at skabe lys etablerede vi kviste på begge de nye etager. En udbredt, men efter min mening forkert løsning, er at udnytte taget ved at lade tagnicher – en negativ form – skære sig ind i tagfladen. Den løsning er et udtryk for imagebeskyttelse og underminerer fuldstændig tegltagets autoritet og logik, som siger, at formen ikke må brydes, hvis man skal undgå, at vand slipper ind. Traditionelle kviste, mener jeg, er en langt ærligere løsning.

Det var afgørende for vores overordnede tilgang til projektet, at vi ikke ville skabe en fortælling om den moderne kontra den historiske 1800-tals arkitektur. Tværtimod ønskede vi at videreføre det sprog, bygningen allerede besad.

Vores bagvedliggende tanke er, at den typiske, europæiske by består af både nye og gamle bygninger, men at de alle er nutidige. Vi holder af de gamle bygninger, vi bruger dem, og vi forstår dem. Et historisk hus skal ikke betragtes som en souvenir, men skal indgå i byen, hvorved den bliver nutidig. At bygge i stål og glas ville være det nemme, men, som jeg ser det, det forkerte svar til nybygningerne. Tilføjelsen til Stadthaus burde snarere rumme substansen af den historiske bygning og derfor naturligvis være i tegl.

Stenen, vi valgte som beklædning af de to nye etager, gjorde det muligt at videreføre den samme fysikalitet og autoritet, som sandstenen i den flere hundrede år gamle facade besidder. Snarere end at bygge med produkter, foretrækker vi at bygge med materialer. Stenen er at betegne som et materiale. Den er, hvad den er, og den prøver ikke at være noget andet.

Mange moderne byggeprodukter kan leveres præcis, som du vil have dem: Røde, grønne, blå eller med en overflade i guld, sølv eller aluminium. I den sten, vi valgte derimod, kommer farverne fra det ler, den er skabt af, og fra ilden, der har brændt den. Teglets nuancer opstår i kraft af den forskelligartede ler og variationer i brændingen. Denne enkelthed er på én gang stærk og meget poetisk.

Da stenen er skabt af 100% naturlige materialer, er det i øvrigt ikke afgørende, hvilken version man vælger. Teglet har masser af egen tilstedeværelse, men toner også ind i andre naturlige materialer, den støder op til.

Vi valgte en lys, gul sten, hvis nuancer genfindes i bygningens sandstensfacade. Stenen har dog en antydning af rødt i sig, som medvirker til en sart differentiering mellem det nye og det eksisterende. Vi overvejede nøje, hvor megen farvemæssig vægt, den eksisterende bygning kunne bære. De rigtige nuancer i teglet ville styrke bygningen, hvorimod for stærk farvestyrke kunne dræbe den.

Ekkehard Voss, arkitekt og partner i TCHOBAN VOSS Architekten.

> Den kulbrændte D34 har et farvespil med et stort spektrum, der spænder over rød, orange, brun og grålig. Samtlige nuancer genfindes i murværket i nabobygningerne til Grosse Bleichen 19.

Den nye bygning indgår i husrækken mod Bleichenfleet midt i historiske Neustadt. Alte Post, opført i 1847, afslutter rækken af huse.

Bygningens to øverste etager udgør en komposition af retvinklede forskydninger, der elegant optager niveauforskellen mellem husene – og har skabt plads til en terrasse.

GROSSE BLEICHEN 19

FORNEM HUSRÆKKE I HAMBORG FREMSTÅR NU FULDENDT MED NYBYGNING, DER SMUKT INDPASSER SIG SIN KARAKTERFULDE NABO.

Alte Post-bygningen i den stemningsfulde bydel Neustadt midt i Hamborg er en af byens mest elskede murstensbygninger. Så da en ny ejer erhvervede det plade-beklædte nabohus fra 70'erne med henblik på nedrivning og nybygning, blev projektet fulgt meget nøje af byens stadsarkitektkontor.

Bygningen lå fem minutters gang fra Stadthöfe (omtalt på side 2-5 i dette magasin), og var hverken i arkitektur eller materialer sin fornemme placering værdig. Sammen med Alte Post indgik den i rækken af huse, der har facader mod Grosse Bleichen såvel som Bleichen Fleet, en af Hamborgs mange kanaler.

Ifølge lokalplanen skulle den nye bygning ligesom forgængeren indeholde forretning i stueetage og på 1. sal. Bygherren valgte TCHOBAN VOSS Architekten, der har stor erfaring med blandt andet retail opgaver, til at varetage opgaven.

Alte Post, der blev opført som postkontor i 1847, er tegnet af arkitekt og byplanlægger Alexis de Chateauneuf, der var blandt foregangsmændene inden for murstensbyggeri i Hamborg, hvor pudsede facader havde været foretrukket indtil begyndelsen af 1800-tallet. Efter den store brand i 1842 stod Chateauneuf blandt andet for opførelsen af Sankt Petri Kirche, ligeledes i rød mur. Med sine rundbue-vinduer, kantninger i lys sandsten og 40 meter høje tårn er Alte Post en charmerende og tydeligt italiensk renæssance-inspireret bygning, der danner en smuk afslutning på husrækken mod Bleichen Fleet.

Nabobygningen mod syd, kaldet Galleria, er omtrent 140 år yngre end Alte Post, og ligeledes opført i røde mursten. Det nye hus, der stod færdigt i 2018, skulle således indpasses mellem naboer med forskellige formsprog, men i samme materialer, fra henholdsvis det 19. og 20. århundrede.

Hvor den oprindelige bygnings tagryg flugtede med taget på Alte Post, var det bygherrens ønske, at den nye bygning skulle øges med to etager. Hermed ville den matche Galleriabygningens højde, og det samlede antal disponible kvadratmeter ville øges med 25%. Den arkitektoniske udfordring var derfor blandt andet at sikre, at niveauforskellen kunne optages på en harmonisk måde og samtidig skabe et facadeudtryk, der var både nutidigt og i samklang med omgivelserne. Begge dele er lykkedes forbilledligt.

Med en husdybde på hele 80 meter var det nødvendigt at arbejde med store vinduesarealer samt supplere med to x to lysskakte mod begge naboskel.

Den nye bygnings facader er komponeret som en murstensbeklædt struktur med markerede dæk og søjler. Dækkene, der er fremtrukne i forhold til søjler, flugter med de horisontale sandstensbånd i Alte Post-bygningen. Facadernes store, rektangulære vinduer er trukket tilbage i forhold til den murbeklædte struktur, hvorved der opstår et enkelt, smukt og stormasket relief. De to øverste etager er udformet som en komposition af forskydninger, hvor den øverste etage er trukket længst tilbage. Hermed optages niveauforskellen mellem husene elegant, og der er skabt plads til en populær terrasse.

»Vores bygherre, der er finansiel administrator for den tyske, katolske kirke, var oprindeligt interesseret i en naturstensfacade, men en række argumenter pegede i retning af tegl,« fortæller arkitekt og partner Ekkehard Voss. »Da vi begyndte at studere mursten, blev både bygherre og stadsarkitekt indtaget i det kulbrændte farvespil og det håndlavede udtryk i den røde D34. Derudover værdsatte bygherren associationerne til århundreders kirkebyggeri i røde mursten.«

Da både Grosse Bleichen og passagen mod kanalen er få meter brede, var det ikke muligt at få plads til traditionel opmuring, og facaderne er udført som elementbyggeri og monteret på pladsen. Elementerne er meget veludførte og afsløres ikke med det blotte øje.

»Vi bygger meget i både natursten og tegl, hvor tegl dog er langt det mest økonomiske, da natursten er kostbart at montere,« fortæller Ekkehard Voss. »Tegl har desuden en anden vigtig, men af og til overset fordel. Store facader synes mindre, når de anvender murstenen som byggekomponent.«

Facaden mod gaden Grosse Bleichen er udført efter samme princip som facaden mod kanalen. Søjler og dæk beklædt med mur og store vinduer, der sikrer optimalt lys i den lange bygning.

Grosse Bleichen19, Hamborg, Tyskland
Bygherre: Aachener Grundvermögen Kapitalverwaltungsgesellschaft mbH
Arkitekt: TCHOBAN VOSS Architekten
Underentreprenør til LP 6-8: Diete & Siepmann Ingenieur GmbH, Kaarst
Hovedentreprenør: Fa. Bauwens, Köln
Ingeniør, Statik: Wetzel & von Seht, Hamborg
Ingeniør, Brandsikring: hhpberlin Ingenieure für Brandschutz GmbH, NL Hamborg
Opført: 2018
Sten: D34, DNF
Tekst: Ida Præstegaard, cand.arch.
Fotos, side 6: Anders Sune Berg
Fotos, side 7: Markus Tollhopf

Situationsplan. Grosse Bleichen 19 markeret med rødt, Stadthöfe markeret med brunt.

Etageplan. To x to lysskakte fra 2. til 6. sal bringer dagslys ned på etagerne.

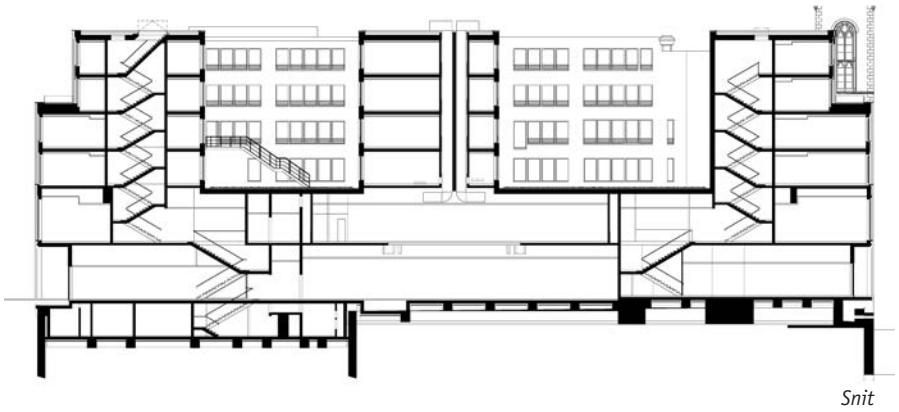

Snit

Petersen Tegl fremstillede i alt cirka 2.000 teglbøger i hånden skabt i en specialler lidt lysere end leren anvendt i D55. Nogle af bøgerne har indgraveret citater og navne på nordiske forfattere med tilknytning til Skåne.

Bibliotekets indre består af søjler af runde formsten, der deler væggene i 'reoler', hvor 'bøgerne' er opstillet. Bøgerne, der er brændt i en lysere nuance, er stablet i ni rækker over hinanden.

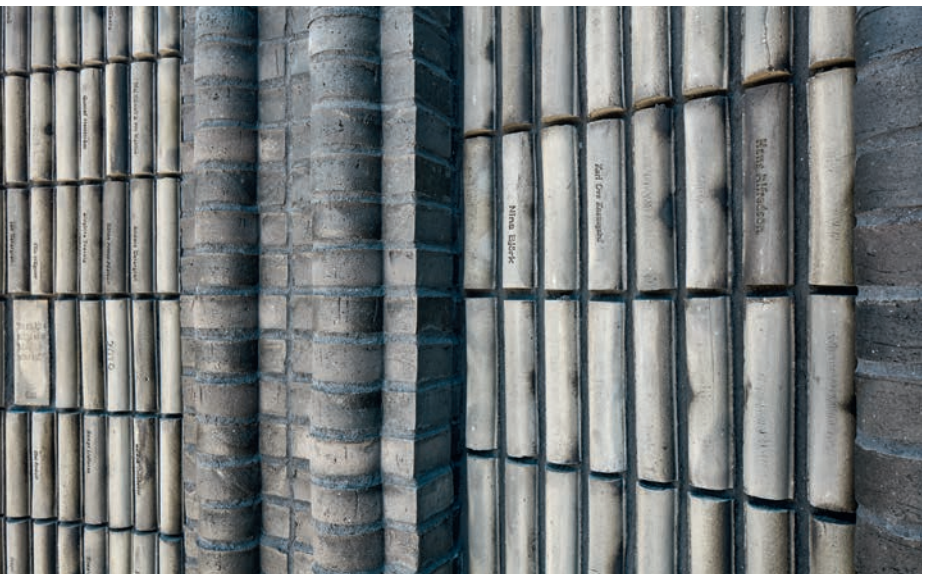

'Bøgernes' taktfaste opstilling og brogede nuancer giver mindelser om meget gamle bogsamlinger med patinerede læderindbindinger. I flere af bogryggene er indridset litterære citater.

Familien Petersen har været nære venner med Ulla Viotti i mange år. Stående bag kunstneren fra venstre: Annette Petersen, Vibeke Petersen, Erick Mick, leder af teglværkets specialstensafdeling, Jonas Thomsen, Aenne Thomsen, Theodor Zinck Petersen og Peter Zinck.

> Ulla Viottis bibliotek, der rejser sig fra en skrånende lysning med højt græs, er udformet som en cylinder i hårdtbrændte, blådæmpede sten, hvis farver changerer fra hvidgrå til sort. Bånd af standerskifter inddeler bygningens ydre i vandrette lag og understreger den cylindriske form.

< Indgangen til biblioteket er indrammet af to kraftige stræbepiller. Indenfor er åbningen markeret af cirkulære, murede søjler. Afrundede formsten afslutter muren foroven.

MURSTENSBIBLIOTEKET I KIVIK

MED ULLA VIOTTIS »BIBLIOTHECA – ETT ARKEOLOGISKT BIBLIOTEK« ER DET FØRSTE GANG, MURSTENEN VISER SIG PÅ KIVIK ART CENTRE, MEN HVILKEN ENTRÉ FOR DE BRÆNDTE TEGLSTEN!

Det er en dragende titel, den svenske billedhugger Ulla Viotti har hæftet på sit seneste værk, opført på Kivik Art Centre i Skåne: Bibliotheca – ett arkeologiskt bibliotek. Det skriver sig ind i en række murstensmonumenter fra kunstnerens hånd, der kredser om arkitektoniske arketyper som tårne, pyramider, kegler, sarkofager, mure, porte mv. Men det er ikke blot døde geometriske former. Først og fremmest er der teglstenene. Vendt og drejet, omhyggeligt organiseret og behandlet med en keramikers kærlighed til materialet er teglsten essensen i Ulla Viottis monolitter. Hertil kommer den symbolske overbygning eller filosofiske idé, der følger alle værkerne. I Bibliotheca – ett arkeologiskt bibliotek er det, som titlen antyder, biblioteket som et mindekammer, der optager hende. Men der er også referencer til hellige steder, som kolumbariet eller mausolæet, der sætter biblioteks-metaforen i et dybere og mere bevægende lys.

Ulla Viottis arkæologiske bibliotek er placeret på en skrånende lysning i det naturskønne Österlen i Skåne, nærmere bestemt Kivik Art Centre: en lille perle på arkitekturens kunstneriske landkort, der blev stiftet i 2006-2007 med en serie minimalistiske rum i beton af de norske arkitekter Snøhetta, og som siden er blevet udvidet med markante værker af blandt andre David Chipperfield og Anthony Gormly, Matti Suuronen, Gert Wingårdh, Sol Lewitt og altså senest Ulla Viotti. Det er således ikke alene på grund af sidstnævntes Bibliotheca, at Kivik Art Centre er et besøg værd, men i høj grad også for den fornøjelse det er at opleve landskabets samspil med de mange seværdige værker, der alle ligger og virrer et sted imellem arkitektur og landart.

Med Ulla Viottis værk er det første gang, murstenen viser sig på Kivik Art Centre, men hvilken entré for de brændte teglsten! Bibliotheca ligger ikke lige for, men skal som de fleste andre af stedets værker opsøges. Det første, man møder, er Sol Lewitts majestætiske Nine Towers, skabt af store betonsten, der kroner toppen af en åben bakketop med Østersøen i baggrunden. Ved skovbrynet længere fremme passeres derpå Matti Suuronens futuristiske modulhus Venturo fra 1971, som må siges at være lidt af et scoop for centrerets samling. Herpå dukker Bilbliotheca op i en lysning lidt længere inde i skoven: en cirkulær mur, høj nok til at man ikke kan kigge over den, men tilpas lav til, at man fra skovstien kan ane cylinderens indre. Stenene changerer fra hvidgrå til sort, i en hårdtbrændt reduceret sten, der rejser sig fra det høje græs og ukrudt. Bånd af standerskifter inddeler bygningens ydre i vandrette lag og understreger den cylindriske form, mens en afrundet formsten afslutter muren blødt foroven.

Efter en kort tur ned over græsengen står man foran indgangen. Med klassisk skrifttype er ordet BIBLIOTHECA indgraveret over åbningen, som indrammes af to tykke stræbepiller. Indenfor skifter stemningen markant til bibliotekets andægtige atmosfære. Indbyggede søjler af runde formsten, nogle bredere end andre, deler væggene i 'reoler', hvor 'bøgerne' er opstillet. Afrundede standersten, brændt i en lysere nuance, stablet i ni rækker over hinanden, udgør 'bogryggene'. På en del af ryggene er indgraveret navne på nordiske forfattere med tilknytning til Skåne, nogle nulevende, nogle afdøde. 'Bøgernes' taktfaste opstilling og brogede nuancer giver mindelser om meget gamle bogsamlinger med patinerede læderindbindinger. Dette bestyrkes af enkelte, bredere bogrygge, hvori små citater er indridset, som f.eks. dette af Cicero: »Den som ejer en have og en bogsamling savner intet«. Flere steder veksles forfatternavnene med 'Ulla Viotti,' '2019' og 'Petersen Tegl', hvilket giver et lidt uheldigt illusionsbrud for den opmærksomt læsende gæst.

Men de håndgjorte søjler, der sender hilsner til gamle bibliotekers tunge mahognireoler, og de herimellem indsatte 'bogsten', der giver fornemmelsen af at være omsluttet af et blødt for, giver umiddelbart en stærk virkning. Nogle vil måske spørge sig selv, om betongulvet kunne have været tænkt anderledes, f.eks. lagt i et mønster af tegl, men ude på græsengen presser dette spørgsmål sig ikke på. Her ses blot det høje vildgræs smyge sig kærligt om den krumme mur, som derved synes at vokse ud af grunden. Den stejle skråning bevirker tilmed, at bygningen ikke opleves ensformig, men har forskellige udtryk alt efter synsvinklen. En forskel, der naturligvis beriges yderligere af betragterens afstand, idet murværk som bekendt opfattes forskelligt, alt afhængigt af om man oplever det på afstand, på mellemhånd eller helt tæt på. Denne skalamæssige 'metamorfose' fra monolit (på lang afstand) over en karakter af vævning (på tættere hold) til den enkelte stens keramiske kvaliteter (oplevet helt tæt på), ejer ingen andre byggematerialer.

Bibliotheca – ett arkeologiskt bibliotek, Kivik, Sverige
Opdragsgiver: Kivik Art Centre
Kunstner: Ulla Viotti
Indviet: Juni 2019
Sten, eksteriør: K55 DNF, Formsten, interiør: ler D55.
Formsten, bøger: specialler, 2.000 stk.
Tekst: Thomas Bo Jensen, professor, cand.arch. ph.d.
Fotos, side 8: Mads Frederik
Foto, side 9: Anders Norsell

Enkle og kraftfulde linjer kendetegner arkitekturen.
Kolumba understreger bygningernes lange, horisontale træk.

House VDP, Zonnebeke, Belgien
Bygherre: Privat
Arkitekt: CAAN Architecten
Entreprenør, Kolumba: Claeys Bouwonderneming
Entreprenør, Cover: Ridder Skins for Buildings
Ingeniør: Coene Consulting
Opført: 2017
Sten: K92, C92
Tekst: Martin Søberg, arkitekturhistoriker, ph.d.
Fotos: cafeine - Thomas De Bruyne

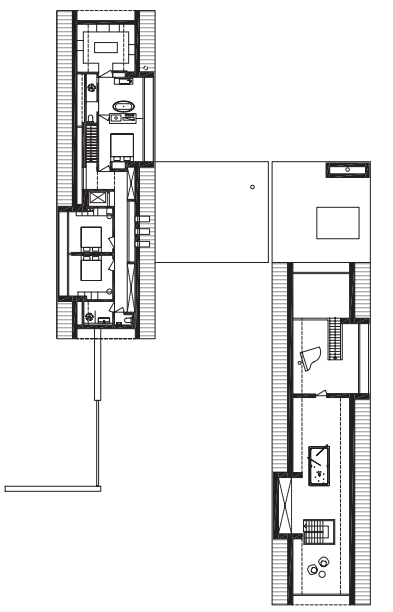

Plan, 1. etage

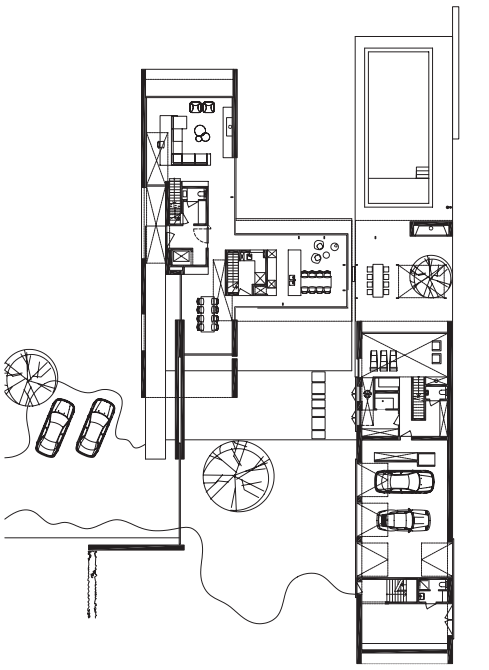

Stueplan

Husets formsprog korresponderer med områdets landejendomme: én-etages længehuse med saddeltage. Som et nutidigt element bryder store kviste og lyskasser den traditionelle form.

JORD- OG BARKTONER OMSAT TIL TEGL

HUSET I ZONNEBEKE SENDER HILSNER TIL FORTIDENS LANDBRUGSBYGNINGER, MEN UDEN AT GÅ PÅ KOMPROMIS MED NUTIDIG KOMFORT OG BYGGETEKNOLOGI. MED FACADER AF KOLUMBA OG COVER PÅ TAGET FREMSTÅR EJENDOMMEN SOM EN HARMONISK HELHED SVØBT I GRÅT TEGL.

Idyllen lever omkring Zonnebeke i det vestlige Flandern i Belgien. Terrænet er svagt bakket, med små krogede veje kantet af træer, vidtstrakte marker og vilde hegn. I dette skønne landskab ligger huset med sine to parallelforskudte længer. Arkitekt Floriaan Nijs fra CAAN Architecten forklarer: »Huset er opført i en landzone og erstatter en tidligere ejendom. Belgisk byggelovgivning tilsagde, at den nye bebyggelse skulle have et sammenfald med minimum 70 procent af det hidtidige areal og have en volumenmæssig karakter svarende til det oprindelige byggeri. Derfor følger husets længer med én fuld etage i stueplan dækket af saddeltage samme arkitektoniske typologi som områdets landbrugsbygninger.«

Overordnet var formen dermed givet, men det synes på ingen måde at have været en spændetrøje for arkitekterne. Snarere var det et afsæt for en leg med det genkendelige og det overraskende. Som teglet, der får lov at brede sig rundt om både mure og tage. Rumvirkning, detaljering og materialevalg er helt tidssvarende. »Det var vigtigt for os at skabe sammenhæng mellem eksteriøret og interiøret, så de fremstår som i forlængelse af hinanden. Adgangen til huset finder sted gennem en overdækket passage, parallelt med bygningskroppen. Man bevæger sig gradvist indad. Materialerne bidrager også til denne sammenhæng med brugen af tegl og træ både ude og inde, ligesom samme stenbelægning fortsætter fra terrassen og ind i huset,« siger Floriaan Nijs.

Mod vejen fremstår huset afskærmet, mens det åbner sig med store glaspartier mod den bagvedliggende have. I stueetagen ligger den store opholdsstue med pejs og panoramaudsigt. Gulve og vægpaneler af mørkt træ bidrager til den eksklusive stemning. Spisestuen vender mod gårdspladsens spejlbassin, og muren langs gården fortsætter helt ind i stuen, hvor Kolumba-stenene danner en rustik bagvæg for selskabelighed. Som husets hjerte ligger det store spisekøkken mellem de to længer, omgivet af glas på tre sider og med adgang til en overdækket terrasse. Førstesalen rummer et stort master bedroom med walk-in-closet samt værelser til familiens børn. I den bageste længe er der blandt andet spafaciliteter, billardrum og garage.

Huset i Zonnebeke forener det luksuriøse med det afslappede. Arkitekturen er enkel, men velovervejet i sine virkemidler. Floriaan Nijs fortæller: »Skorstenenes lodrette linjer kontrasterer de vandrette længer. Store kviste bryder desuden den traditionelle form og giver mulighed for plane lofter i soveværelserne. Vi ønskede, at bygningerne skulle fremstå som helt enkle volumener. Derfor brugte vi samme farve sten til tag og facader, Cover på taget og Kolumba til facaderne. Kolumbamurværket er desuden fuget, så de lodrette fuger flugter med stenen, mens de horisontale er indeliggende. Derved forstærkes husets vandrette linjer, og der opstår et spil af skygger hen over facaden.«

De grå sten står i smuk harmoni med omgivelserne, tone-i-tone med jorden og træernes bark. »Stenen skulle være så rolig, harmonisk og naturlig som mulig,« forklarer Floriaan Nijs. »Materialernes forskellige farver og karakter står i enkel, men virkningsfuld kontrast til hinanden: Gråt tegl, sorte gesimser, pudsede hvide partier og gyldenbrune træporte.«

Samvær synes at være et kodeord for familien i Zonnebeke, og den nye bolig danner med sin rolige og varme arkitektur en ideel ramme om dette gode liv på landet, hvad enten det foregår indenfor ved pejsen eller ude i haven omkring poolen.

Også den store udendørs pejs er muret af Kolumba.

Glatte flader i sort og hvidt står i grafisk kontrast til teglets skyggespil i grå toner. Facadens Kolumba og tagets Cover svøber sig om huset og gør det til en sammenhængende helhed.

Den enkle, nye tilbygning danner en rolig kontrast til den mere eksotiske, postmodernistiske arkitektur fra 1990'erne. Brugen af mursten går igen i begge bygninger.

SOLID KVALITET I HISTORISKE CAMBRIDGE

MIDT I DEN ENGELSKE UNIVERSITETSBY LIGGER CAMBRIDGE JUDGE BUSINESS SCHOOL, ET SAMMENSAT KOMPLEKS AF BYGNINGER FRA FORSKELLIGE TIDSPERIODER. ENDNU ET KAPITEL ER NU FØJET TIL HISTORIEN MED TILBYGNINGEN SIMON SAINSBURY CENTRE.

Unge studerende med bøger under armen på vej til forelæsning, små grupper af turister, der ivrigt fotograferer en gotisk facade, en pensionist venter på bussen. Gadebilledet i Cambridge er på samme tid ungt og gammelt, landsbyagtigt og kosmopolitisk.

Den ældste del af Cambridge Judge Business School går tilbage til 1766 og er indrettet i det tidligere Addenbrooke's Hospital, hvis imposante facade i gule mursten med tunge stræbepiller vender ud mod en af byens hovedgader. Hospitalet blev i 1990'erne ombygget til business school ved arkitekten John Outram og er for nylig fredet som et væsentligt eksempel på postmodernistisk arkitektur.

Seneste skud på stammen, Simon Sainsbury Centre, går i dialog med de ærværdige omgivelser, men er også klart af vores tid. Med sine 5.000 m² har bygningen fordoblet skolens samlede areal, men den er slet ikke synlig ved ankomsten. I stedet lægger den sig diskret til det eksisterende og giver bagsiden en ny facade mod Tennis Court Road, en smal gade, som ikke desto mindre benyttes af mange cyklister på vej til og fra centrum.

Langs Tennis Court Road strækker tilbygningens meget lange stueetage sig. Recesser i de øvre etager skaber imidlertid variation og bryder visuelt set bygningen ned i mindre dele. På afstand opfatter man den som sammenstillet af flere mindre bygninger. Inde som ude er materialevalget enkelt, solidt og udstråler kvalitet. I det indre finder man ubehandlede betonvægge i kontrast til gulve i hvid Carrara-marmor og paneler af gyldent egetræ. Facaderne er af gule, stofligt virkende mursten og overliggere i en lys beton, der fremstår næsten som sandsten.

Valget af mursten til facaderne falder i tråd med de historiske omgivelser. Arkitekten Chris Smith forklarer: »Stilistisk set er bygningen meget anderledes end det eksisterende, så vi forsøgte at knytte det hele sammen ved at bruge mursten. Murpillerne skaber en stærk, rytmisk virkning samt en strukturel sammenhæng.«

»Vi ledte efter en sten i en grågul tone, der kunne arbejde sammen med omgivelsernes historiske Cambridge Gault-sten,« siger Chris Smith. »Valget faldt på D78, der har mange variationer i farvetonen og derfor taler sammen med de forskellige murstensbygninger rundtom. Bygningen skulle virke næsten monolitisk, og derfor valgte vi kalkmørtel og skrabefuger, så den enkelte sten bliver del af en flade.«

Bygningen skulle rumme en skole, men også selve byggeprocessen kom til at handle om læring, fortæller kollegaen, associeret arkitekt Stephen Hadley: »Byggeriet var en sjælden

Cambridge Judge Business School, Cambridge, England
Bygherre: University of Cambridge
Arkitekt: Stanton Williams Architects
Ingeniør: AKT II
Opført: 2018
Sten: D78, UK-format
Tekst: Martin Søberg, arkitekturhistoriker, ph.d.
Fotos: Paul Kozlowski

< Simon Sainsbury Centre har facade mod den smalle gade Tennis Court Lane, der leder gående og cyklister til og fra byens centrum.

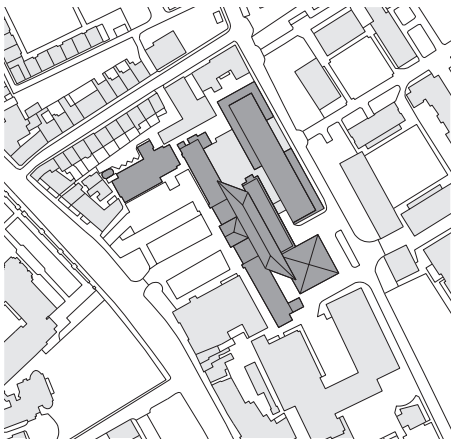

Situationsplan

Facadens rumlige forskydninger bevirker, at det store volumen ikke virker overvældende. Vinduernes forskellige takter bidrager til det varierede facadebillede.

> Den grågule murstens stoflige virkning og farvetoner spiller sammen med Cambridge Gault-stenen, der en anvendt i de tilstødende historiske bygninger.

mulighed for murerne til at udføre et komplekst arbejde af usædvanlig høj kvalitet. Murerarbejdet blev en anledning for de ældre og meget erfarne mænd til at videregive deres kunnen til deres yngre lærlinge.«

De studerende på Cambridge Judge Business School er blandt andre forretningsledere og politikere, der tager overbygnings- og efteruddannelser inden for eksempelvis finansiering og ledelse. De kommer fra alle dele af verden, og fordi kurserne er kortvarige, er det vigtigt, at de studerende kan socialisere og skabe kontakter mellem forelæsningerne. Derfor rummer Simon Sainsbury Centre, foruden undervisningsrum, en spisesal og kontorer også generøse cirkulationszoner, der danner en perfekt ramme om uformelle møder.

At mødes til måltider er en vigtig tradition i universitetsbyens liv. På anden sal ligger et stort, fleksibelt rum, der kan underinddeles eller bruges som én stor spisesal. Væggene er beklædt med egetræ, og fra de store vinduer er der direkte udsigt ind i trækronerne på den anden side af gaden. Stephen Hadley fortæller: »På en varm dag, hvor vinduerne står åbne, befinder man sig næsten mellem træerne. Skolen ligger midt i byen, men set herfra kunne man let tro, at man var på landet.«

»Byggeriet var en sjælden mulighed for murerne til at udføre et komplekst arbejde af usædvanlig høj kvalitet. Murerarbejdet blev en anledning for de ældre og meget erfarne mænd til at videregive deres kunnen til deres yngre lærlinge.«
Stephen Hadley, arkitekt, Stanton Williams Architects

Snit gennem Cambridge Judge Business School og tilbygningen Simon Sainsbury Centre.

Tilbygningen danner en ny facade mod den grønne Peterskirchhof, der er en af Frankfurt am Mains ældste kirkegårde.

»Vi har forskellige retninger, størrelser på åbninger og lysindtag – og stenen skal passe til det alt sammen. Man må tage materialet meget seriøst. Vi ønskede en bygning, der vitterlig fungerer og fremtræder som en bygning af mursten, så alle detaljer blev tegnet med udgangspunkt i stenen.«
Andreas Krawczyk, arkitekt NKBAK

D46 i tre forskellige formater, Hamborg-format, Flensborg-format og dansk normalformat, giver stor visuel variation. Det nye murværk hviler på den oprindelige mur- og sandstensfacade.

Kirkegårdsmuren er fuld af frønnede gravminder. Murens stærke, rustikke virkning og farvetoner var bestemmende for materialevalget i tilbygningen, der næsten umærkeligt fletter sig sammen med den historiske mur. Den nye arkitektur er kubisk og skulpturel.

Tilbygning til eksisterende hus, Frankfurt am Main, Tyskland
Bygherre: Stylepark
Arkitekt: NKBAK Architects
Entreprenør: Jean Bratengeier Bau GmbH
Ingeniør: Wagner Zeitter Ingenieure
Opført: 2018
Sten: D46 i tre formater: HF, FF, DNF
Tekst: Martin Søberg, arkitekturhistoriker, ph.d.
Fotos: Thomas Mayer
Foto, side 15, th.: Patricia Parinejad, Stylepark

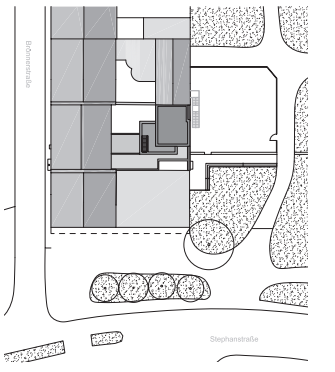

Situationsplan

Oven på stueetagens kontorer ligger to lejligheder på hver sin etage med adgang til terrasser og udsigt til kirkens spir og de store, gamle træer.

I den lille gårdhave mellem tilbygningen og det eksisterende hus er jorden dækket af hvide småsten, der reflekterer lyset. Gården er blevet til et nyt møde- og pauserum.

LAG PÅ LAG SKABER KONTINUITET

TILBYGNING I CENTRUM AF FRANKFURT AM MAIN LÆGGER SIG DIREKTE OVEN PÅ EN FREDET KIRKEGÅRDSMUR. ENDNU ET LAG ER FØJET TIL HISTORIEN MED EN BYGNING, DER I KRAFT AF SIT AFKLAREDE, ARKITEKTONISKE FORMSPROG DANNER EN NY, STILFÆRDIG FACADE MOD DEN PARKLIGNENDE KIRKEGÅRD.

Peterskirchhof er en protestantisk kirkegård anlagt i begyndelsen af 1500-tallet, omkranset af mure, hvori der er indlagt gravsten, såkaldte epitafier. Hovedparten af disse er hugget i den for Frankfurt så karakteristiske røde sandsten, som overalt i byen er anvendt som byggemateriale. Mod vest rejser sig en ny bygning i tre etager, der synes at smelte sammen med den ældgamle mur. En tilbygning til en eksisterende husrække, der samtidig lukker et hul i rækken af baghuse mod kirkegården.

Huset ved kirkegården rummer i stueetagen, og i direkte forbindelse med den oprindelige bebyggelse, kontorer for bygherren Stylepark, en online platform for arkitektur og designprodukter. Ovenover er der to lejligheder placeret på hver sin etage. Huset har fundet sin form, der på samme tid er helt afklaret og skulpturel, under hensyntagen til nabohusene, funktionsprogrammet og ikke mindst lysindfaldet. Nicole Kerstin Berganski fra arkitektkontoret NKBAK forklarer: »Vi har arbejdet med dagslyset og med, hvordan gårdene kunne placeres, så der er naturligt lys både i de eksisterende rum og i tilbygningen. Vi forholdt os til kirkegårdsmuren og ønskede samtidig at skabe interessante udsigter.«

Fra den eksisterende stueetage er der ad nogle trin ned forbindelse til den nye bygning, først til et kaffe- og mødeområde og herefter til tre på hinanden følgende åbne kontorer. Rumhøjderne er varierende, og lyset trækkes ind fra forskellige retninger, så der skabes variation og visuel forbindelse på tværs. Både fra den eksisterende bygning og den nye tilbygning er der adgang til en lille gård, hvor hvide småsten forstærker lysindfaldet.

Ovenover ligger de to lejligheder, der målt i kvadratmeter ikke er store, men som rummer betragtelig rumlig variation, opnået gennem vekselvirkning i rumhøjder, skiftende niveauer og præcis placering af vinduer så store, at lejlighederne nærmest omdannes til loggiaer, når vinduerne åbnes. Udsigten over den grønne kirkegård kan nydes direkte fra sofaen.

Materialevirkningen er helt enkel, men med stor stoflig virkning: mursten, olieret lærketræ og vinduer i brunerede aluminiumsrammer. Murstenene flammer i et væld af farver. Fra det gullige, over det rødorange til mørk, næsten glinsende dodenkop. Derudover optræder stenene i tre forskellige størrelser, nemlig Flensborg-format, Hamborg-format og dansk normalformat, så murværket veksler i tilfældig rækkefølge mellem tynde og tykke lag. Nicole Kerstin Berganski fortæller: »Vi ønskede at integrere ideen om de forskellige tidslag i arkitekturen. Lagene varierer, hvilket også tager hensyn til åbninger og overliggere, så stenene passer. Desuden flugter nogle af vinduerne med facaden, andre er trukket tilbage afhængigt af rummenes udformning og funktionerne.«

Andreas Krawczyk fra NKBAK tilføjer: »Murstenen som sådan er meget kompleks. Den tilbyder så mange muligheder. Man har dimensionerne og det gamle håndværk, og man må tage hensyn til fugerne, til de forskellige lag og hvilket format, man bruger. Kun ved at forstå, hvordan materialet virker, kan vi transformere stenene til en moderne bygning.«

»Det er en håndværkstænkning,« siger Andreas Krawczyk. »Vi har forskellige retninger, størrelser på åbninger og lysindtag – og stenen skal passe til det alt sammen. Man må tage materialet meget seriøst. Vi ønskede en bygning, der vitterlig fungerer og fremtræder som en bygning af mursten, så alle detaljer blev tegnet med udgangspunkt i stenen.«

De mange variationer i murværket, såvel hvad angår farve, stoflig virkning, formater som lagdeling, holdes visuelt på plads af arkitekturens klare linjer. Set fra Peterskirchhof kan man næsten blive i tvivl, om der er tale om et nyt hus. I en glidende overgang bygger det oven på de historiske lag og fremstår alligevel, beskedent og sagligt, som helt af sin egen tid.

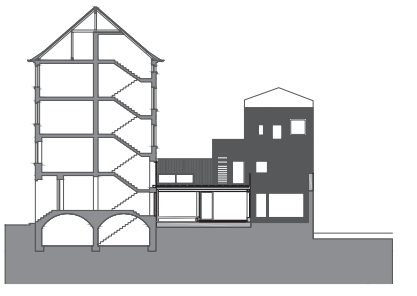

Snit

Stueplan, tilbygningen ses øverst, det eksisterende hus nederst.

Man ankommer til villaen gennem bronzefarvede metallåger flankeret af murede søjler og et lavt, muret parti, der indeholder containere til renovation.

Villa i Hamborg, Tyskland
Bygherre: Privat
Arkitekt: Meyer Terhorst Architekten
Byggevirksomhed: Fr. Holst GmbH & Co, Hamborg
Opført: 2018
Sten: D36 FF
Tekst: Ida Præstegaard cand.arch.
Fotos: Anders Sune Berg

> Det krævede ingeniørmæssig snilde at undgå søjler under det udkragede dæk over hjørnet i køkkenet. Som resultat er der uhindret passage mellem inde og ude.

HORISONTALE LINJER I TEGL, BETON OG GLAS

EN NYOPFØRT VILLA I HAMBORG FUNGERER SOM SMUK RAMME OM BYGHERRERNES PRIVATLIV OG INTEGRERER SAMTIDIG PÅ IDEEL VIS DERES STORE KUNSTSAMLING.

Allerede ved haveindgangen anslås temaet tegl. Man sluses ind til ejendommen i havens sydvestlige hjørne gennem bronzefarvede metallåger flankeret af murede søjler og et lavt, muret parti. Begge dele opført i samme sten som husets facader, hvis øvrige materialer spiller smukt sammen med det rødbrune murværk.

Den nyopførte villa ligger i et mere end 100 år gammelt villakvarter ved Elben i Hamborgs vestlige udkant. Bygherrerne – et ægtepar – stillede få, men klare krav til arkitekterne Holger Meyer og Christiane Terhorst, da sidstnævnte blev bedt om at udforme parrets kommende bolig. Udover at skulle være en velfungerende, moderne ramme om familiens liv, skulle villaen rumme parrets store, moderne kunstsamling på en ikke-museal måde. Tværtimod skulle værkerne gerne indgå i huset, så de oplevedes som en højt prioriteret, men naturligt integreret del af indretningen. Huset, der er på 520 m², er placeret på en 1900 m² stor grund, der på tre sider er tæt bevokset med mange gamle bøgetræer. Flere af træerne er mere end 30 meter høje, og det lå i opdraget, at huset blev placeret, så de fleste af dem kunne bevares. I kraft af arkitekternes hovedgreb og detaljering er det lykkedes at imødekomme samtlige ønsker.

Vel inde på grunden ledes man af en smal passage frem mod villaen, som man møder over X. I bil drejer man skarpt til venstre ned ad en rampe og parkerer under huset. Som gående ledes man af et trappeanlæg i sandsten parallelt med rampen op til huset, der er placeret godt en meter over ankomstarealet. Villaen er udformet som et L i to plan, hvis nord- og østvendte teglfacader er relativt lukkede. En pavillon i ét plan skyder ud fra den vestlige længe i L'et, og i stueplan danner huset dermed en U-form omkring det centrale gårdrum. Samtlige rum i stueplan er orienteret mod den sandstensbelagte gård og har glas fra gulv til loft, der næsten overalt kan skydes til side. De bærende søjler er placeret bag glasfacaden. Forskellen mellem inde og ude ophæves derfor totalt, når skydeelementerne er skubbet til side.

De høje træer udfordrer lysindfaldet i både have og hus, men de store glaspartier kombineret med refleksionen fra interiørets hvide vægge og lofter og lyse gulve i massiv eg sikrer et rigeligt niveau af dagslys.

Husets ydre er karakteriseret af horisontale linjer. Både det flade tag og dækket mellem stue og første sal er udført som lyse, udkragede betonplader, der giver beskyttelse mod sol og regn.

Arkitekter og bygherrer var enige om, at de hårde materialer, glas og beton, skulle suppleres med et varmere, taktilt materiale, nemlig tegl, der beklæder alle facader. »Vi søgte efter en klassisk tegl i både brun og rød og fandt, hvad vi søgte i D36, hvis kulbrændte udtryk netop changerer mellem mange rød- og brunlige nuancer. Stenens farvespil indgår i smukt samspil med den lyse beton, de eloxerede, bronzefarvede vinduespartier og den omgivende skov,« forklarer Holger Meyer og slutter: »Vi valgte det elegante Flensborgformat, hvis dimensioner er med til at understrege arkitekturens horisontale linjer. En virkning, som yderligere understreges af murværket, der er udført med tilbagetrukne, horisontale fuger og stødfuger i plan med overfladen.«

Man ledes op til huset ad et trappeparti i sandsten og går enten ligeud til hoveddøren eller drejer til højre ind på terrassen.

Villaen er udformet som et L i to plan, hvor en pavillon i ét plan skyder ud fra den vestlige længe i L'et. Samtlige rum i stueplan er orienteret mod den sandstensbelagte gård og har glas fra gulv til loft, der næsten overalt kan skydes til side.

Villaens facader mod nord og øst er lukkede mod de høje træer. Den store nordlige teglfacade brydes dog af et enkelt stort glasparti i stueetagen.

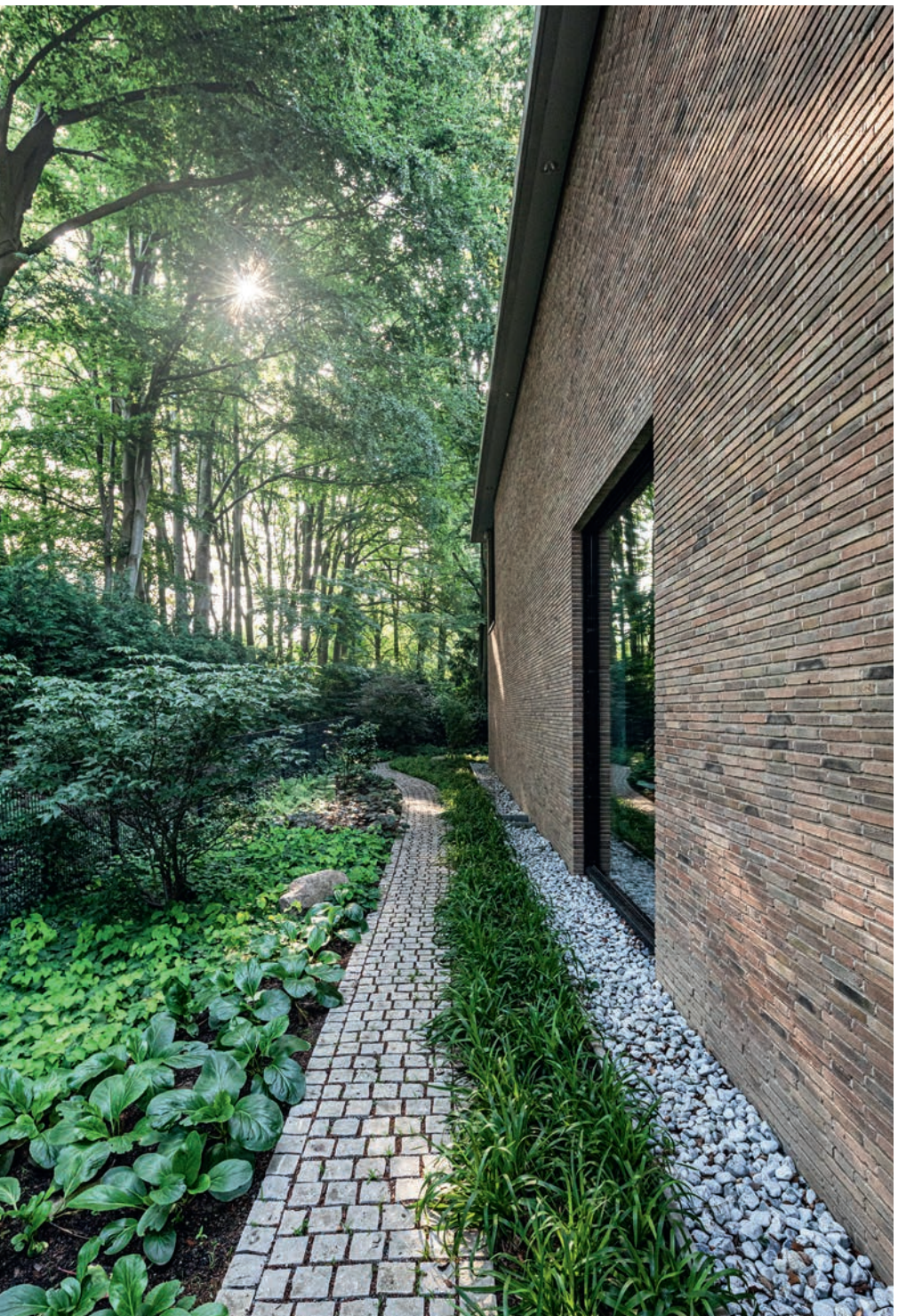

Ankomstfacaden mod vest er karakteriseret af udkragede, hvide betondæk og rolige murflader med et enkelt vindue på førstesal og hoveddøren i pulverlakeret aluminium.

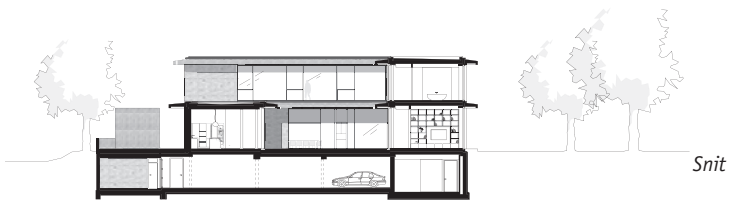

Snit

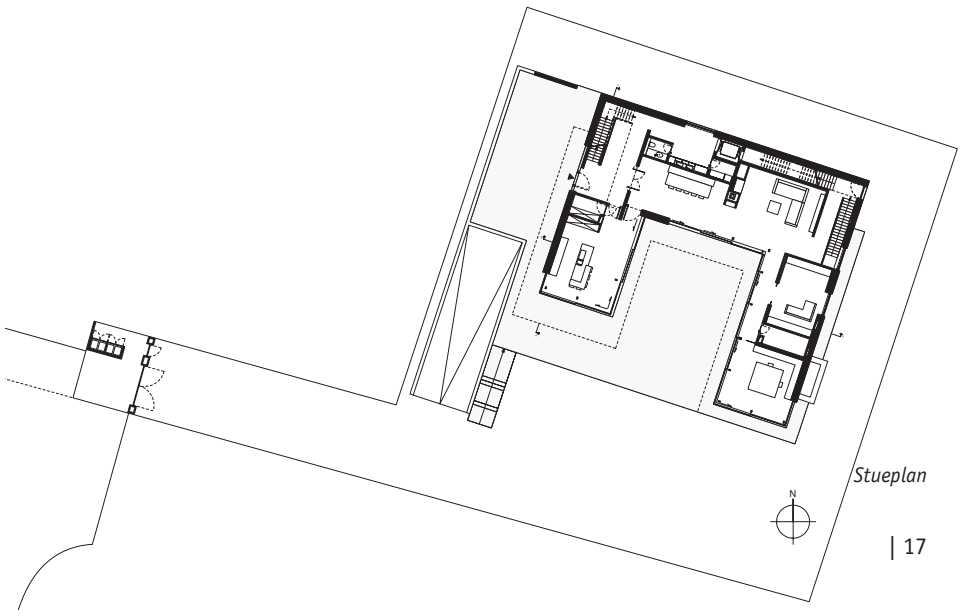

Stueplan

DANSKE TEGL MATCHER LONG ISLANDS KYSTKLIMA

VIA ET HELT ENKELT OG UNDERSPILLET FORMSPROG OG EN TEGLSTEN, DER BÅDE SPEJLER OG PASSER TIL DEN STEDLIGE NATUR, GLIDER NY LONG ISLAND FRITIDSEJENDOM LYDEFRIT IND I KYSTLANDSKABET.

Set på afstand ude fra bugten eller vandkanten opleves huset næsten som et naturelement, som noget, der har taget form og farve af eksponeringen til havets og vindens mægtige kræfter. Den lave, langstrakte bygningskrop forskubber sig let frem og tilbage i retvinklede sektioner, som om den følger landskabets topografi. Indtrykket er helt enkelt og let. En kombination af store glaspartier, som i dagslys spejler den omgivende natur, og lyse, nærmest lysende, teglmurede facader med noget vibrerende og sølvagtigt over sig – som det hav- og vindblegede farvespil, man oplever i drivtømmer og strandgræsser.

Der er tale om Bellport House på Long Island, et cirka 450 kvadratmeter stort fritidshus, tegnet af den New York-baserede arkitekt Toshihiro Oki og opført på en sydvendt grund med frit udsyn over Bellport Bay. Bygherrefamilien ønskede sig en afslappet og charmerende ramme om et rigt socialt liv med familie og en stor omgangskreds. Et sted, hvor ude- og indeliv kunne flyde sammen frit og ubesværet, og hvor den storslåede natur kunne gøre sig gældende overalt i boligen.

Huset er opført som en række forbundne, rektangulære volumener, der skyder sig frem eller tilbage i forhold til hinanden for at sikre optimal placering af boligens forskellige funktioner, for at maksimere udsigten til havet og den omgivende natur og for at skabe attraktive, varierede uderum, som tilgodeser skiftende behov for sol, skygge og læ alt efter årstid og vejr.

Facadematerialet er som nævnt tegl. Danske tegl. En helt lys sten, D71, fra Petersen i Broager. Om dette valg forklarer Toshihiro Oki: »I kraft af teglværkets produktionsmetoder er stenene yderst modstandsdygtige over for de kolde og fugtige vintre ved Danmarks kyster. Et vejrlig, der minder om vinterklimaet langs Long Islands kyststrækning med hyppig vekslen mellem frost og tø. Det var helt afgørende for realiseringen af dette projekt at finde et egnet materiale, som har lang levetid og bevarer et naturligt udtryk i det salte kystklima. Murstenene fungerer også som termisk masse, så opvarmning og afkøling af huset fungerer mere effektivt end ved andre facadematerialer.«

Ved at lade husets teglmure stå helt enkle og rene er det alene de subtile, naturlige variationer i de stablede stens flader, der får facaderne til at leve og træde i forbindelse med omgivelserne. En effekt, der yderligere styrkes af stenenes frie forbandt.

Store glaspartier overalt i huset sikrer et rigt dagslys i alle rum og en stærk følelse af at være midt i den storslåede natur, også selvom man opholder sig inde. Fra hovedparten af rummene har man fri panoramaudsigt over havet og kan følge bådtrafikken, tidevandet og hav-himmel-elementernes evige foranderlighed. Alle rum har døre mod det fri eller kan åbnes ved at skyde de store glaspartier til side, så ude og inde går i ét.

Bellport House er konfigureret som en lav og langstrakt bygningskrop, der forskubber sig let frem og tilbage i retvinklede sektioner. Store glaspartier, som i dagslys spejler den omgivende natur, veksler med lyse, nærmest lysende, teglmurede facader med noget vibrerende og sølvagtigt over sig.

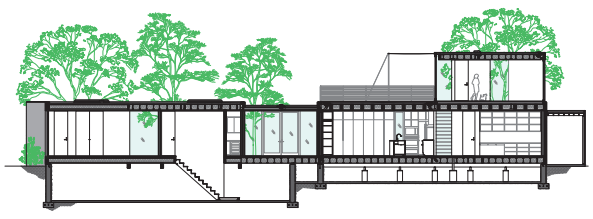

Snit

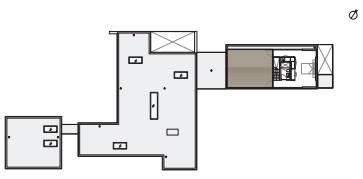

Plan, 1. sal

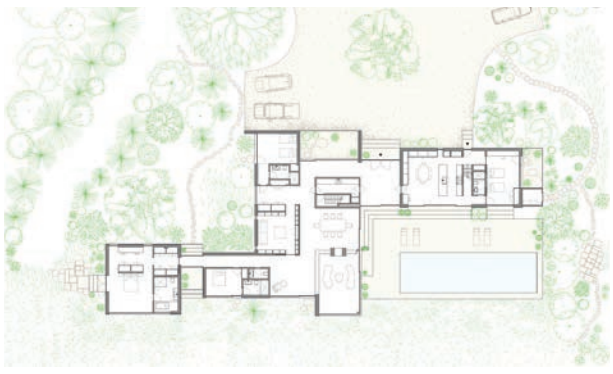

Stueplan

> Master bedroom og den øvrige del af huset er adskilt af en glasdækket gang, som giver øget privatliv og mulighed for kik fra havesiden ud over bugten.

Køkken, spise- og opholdsrum er placeret centralt og udgør boligens sociale kerne – det er her man mødes og er selskabelig.

Fem soveværelser med tilhørende badeværelser flankerer opholdszonen og er placeret, så alle har unik udsigt og egen udgang til det fri. Det gør, at familien og dens gæster kan trække sig tilbage for at nyde private stunder. Et af gæsteværelserne er opført som en lille pavillon på husets flade tag.

Om aftenen spejler huset hverken bogstaveligt eller i overført betydning omgivelserne. I stedet får ejendommen karakter af en transparent, lysende lanterne, som kaster et varmt skær over aftenlivet udendørs, og som fungerer som et lille vartegn for forbipasserende både.

Husets enkle, horisontale linjer understreges af det lyse tegl og stenenes proportioner.

»Det var helt afgørende for realiseringen af dette projekt at finde et egnet materiale, som har lang levetid og bevarer et naturligt udtryk i det salte kystklima.«
Toshihiro Oki, arkitekt

Villa, Long Island, NY, USA
Bygherre: Privat
Arkitekt: Toshihiro Oki architect p.c.
Landskabsarkitekt: Bygherre
Ingeniør: Condon Engineering
Opført: 2016
Sten: D71 DNF
Tekst: Tina Jørstian, cand.arch.
Fotos: Dean Kaufman

< Stenenes naturlige struktur og variationer og murværkets frie forbandt betyder, at facaderne lever og træder i forbindelse med omgivelserne.

Den nyopførte Sønderskov Hallen er som skolen opført i gule tegl. For at bryde de store flader er facaderne i førstesals højde bearbejdet, så de fremstår med et reliefmønster, der understreger teglets kvaliteter og tilfører facaderne liv.

TEGL KLÆDER STORE FLADER

REALISERINGEN AF NY IDRÆTSHAL I SØNDERBORG FULGTE SKITSEPROJEKTETS INTENTIONER OM AT UDNYTTE TEGLSTENS UNIKKE EVNER TIL AT GØRE STORE FACADEFLADER UDTRYKSFULDE OG VEDKOMMENDE.

Sønderskov Hallen er stor – 1500 m² i to etager. Ofte fremstår den slags bygninger så anmassende eller ligegyldige, at øjet automatisk søger videre, men det er ikke tilfældet her. Blikket finder ro i de mægtige gulstensfacader og fastholdes af stenenes karakterfulde, kulbrændte udtryk og det virkningsfulde murmønster i førstesalshøjde. Sansningen pirres af saddeltagets let asymmetriske rejsning, og så foregår der noget på gavlfacaden – den er befolket med svævende, teglrøde skikkelser. Det vækker nysgerrighed.

Bygningen er en nyopført idræts- og multifunktionshal, hørende til Sønderskov Skolen i Sønderborg. Skolen er opført i midten af 1950'erne som et enkelt og klassisk længebyggeri i gule teglsten med saddeltag. Også alle indvendige vægge står i blank mur. Både formsprog og materialer holder den dag i dag.

Skolen manglede i stigende grad idræts- og arrangements-faciliteter, og ZENI arkitekter fik opgaven at udarbejde et skitseprojekt til en ny hal, som også skulle henvende sig til brugere uden for skolen.

Arkitekterne valgte at tage afsæt i den eksisterende skoles udtryk og materialitet. De skitserede den nye hal som ét stort, klart volumen, klassisk proportioneret, og afsluttet med saddeltag. Velvalgte asymmetrier i tagrejsning og placering af indgangsparti, døre og vinduer skubber let til det klassiske udtryk og giver det et nutidigt tvist.

Tidligt i processen anbefalede ZENI arkitekter facader i gule tegl. Det skaber slægtskab til den eksisterende skole, og det gør noget godt for den store bygning. Arkitekt Torben Engsig Svan Sørensen forklarer: »Når man arbejder med så stort et volumen som i dette projekt, er karakteren af de udvendige facader helt afgørende. Tegl er et fantastisk materiale til store flader, hvis man vel at mærke benytter en mursten af god kvalitet. Teglets tyngde, robusthed og tekstur både samler fladerne og gør dem levende. Vi har i en del andre byggerier benyttet D31 fra Petersen, og vi har ikke kunnet finde nogen anden gul sten, der besidder samme robuste og levende udtryk.«

»For at bryde det store volumen bearbejdede vi facaden, så den i førstesalshøjde fremstår med et reliefmønster, hvor hver tredje løber er trukket frem. Det understreger teglets kvaliteter, tilfører liv, og man kan sige, at de store flader fremstår mere berettigede med den form for detaljering,« fortsætter Torben Engsig Svan Sørensen.

Heldigvis blev ZENI arkitekters forslag til sten og facadebearbejdning fastholdt i det færdige byggeri, som var udbudt i totalenterprise.

For yderligere at menneskeliggøre halbygningen, introducerede bygherre og arkitekterne ideen om et integreret kunstværk i gavlfacaden. Ole Videbæk, der gennem mange år har skabt skulpturelle værker i tegl, blev derpå inddraget i skitsefasen, og han skabte efterfølgende et relief i rød tegl bestående af en base af sten, D33, med islæt af mønster, hvorover de ovennævnte skikkelser danser spændstigt omkring. Ole Videbæk har selv brændt figurerne af rød ler fra Petersen.

Skitseprojektet skulle baseres på brugerinddragelse, hvorfor skolelederen og repræsentanter for skole og kommune sad med om bordet. Torben Engsig Svan Sørensen oplevede denne proces som ualmindeligt konstruktiv og behagelig: »Vi holdt møderne på skolen, hvor vi sad omgivet af 60 år gamle gulstensmure, som fremstår intakte, velfungerende og smukt patinerede. At tage udgangspunkt i samme materialitet i den nye hal var meget nemt at skabe forståelse for. Alle kan lide tegl. Vores opgave var at transformere skolens klassiske atmosfære til et nutidigt udtryk, afpasset den nye hals store bygningskrop.«

»Vi holdt møderne på skolen, hvor vi sad omgivet af 60 år gamle gulstensmure, som fremstår intakte, velfungerende og smukt patinerede. At tage udgangspunkt i samme materialitet i den nye hal var meget nemt at skabe forståelse for. Alle kan lide tegl.«
Torben Engsig Svan Sørensen, arkitekt, ZENI arkitekter

Ny idrætshal til Sønderskov Skole, Sønderborg, Danmark
Bygherre: Sønderborg Kommune
Bygherrerådgiver: Hobson ApS
Arkitekt: ZENI arkitekter a/s
Kunstner: Ole Videbæk
Totalentreprenør: SIB Byggeri A/S
Projekterende arkitekt: Arkitekterne Blaavand & Hansson A/S
Ingeniør: SlothMøller A/S
Opført: 2018
Sten, facader: D31 DNF. Kunstværk på gavl: ler D33
Tekst: Tina Jørstian, cand.arch.
Fotos: Anders Sune Berg

Sønderskov Skolen i Sønderborg er opført i midten af 1950'erne som et enkelt og klassisk længebyggeri i gule teglsten med saddeltag.

Skolens klassiske formsprog og materialevalg holder den dag i dag.

»Når man arbejder med så stort et volumen som i dette projekt, er karakteren af de udvendige facader helt afgørende. Tegl er et fantastisk materiale til store flader, hvis man vel at mærke benytter en mursten af god kvalitet. Teglets tyngde, robusthed og tekstur både samler fladerne og gør dem levende.«
Torben Engsig Svan Sørensen, arkitekt, ZENI arkitekter

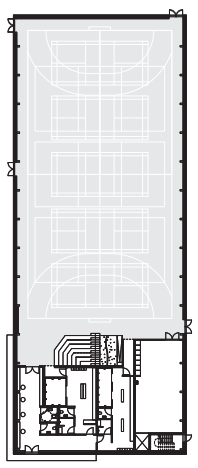

Plan

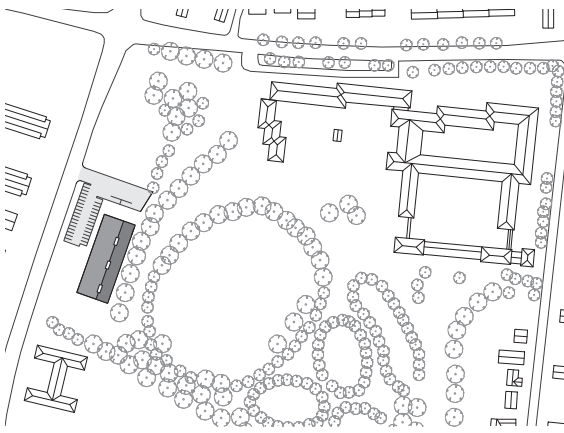

Situationsplan med placering af skole og hal.

Hallens indgangsfacade er udsmykket med et teglrelief, skabt af kunstneren Ole Videbæk. De røde sten i relieffets base er D33 lagt med indfarvet fuge. De dansende skikkelser er ligeledes skabt af rød ler fra Petersen, men brændt af kunstneren selv. Relieffets gule baggrund er D31, samme sten som er anvendt til hallens øvrige facade, men her lagt med indfarvet fuge så baggrunden udgør et ensfarvet 'lærred.'

Den 1500 m² store idræts- og multifunktionshal er placeret adskilt fra skolen og med selvstændig adgang, da den både benyttes af skolens elever og brugere i lokalsamfundet.

Arkitekterne tog afsæt i den eksisterende skoles udtryk og materialitet, men velvalgte asymmetrier i tagrejsning og placering af indgangsparti, døre og vinduer skubber let til det klassiske udtryk og giver det et nutidigt tvist.

HBH Residence trækker i udpræget grad på den lokale, historiske byggeskik og fremstår som enkle og nøgterne volumener med dybtliggende vinduesåbninger.

»Vi udnyttede, at Cover egner sig lige godt til facade- som tagflader. Det understreger det helt enkle udtryk og accentuerer ejendommens og de enkelte bygningsdeles rene, monolitiske karakter.«
Vincent Van Duysen, arkitekt

Cover er et nutidigt facadematerialе, der besidder kvaliteter, der minder om de traditionelle træ-shingles. Dels i måden stenene monteres, dels i kraft af teglets levende og changerende overflade, hvor ikke to teglsten er ens.

»Vi så straks, at Cover rent visuelt besidder kvaliteter, der minder om de klassiske træ-shingles. Ikke blot i måden teglet lægges på, men også i kraft af den levende og changerende overflade, hvor ikke to teglsten er ens.«
Vincent Van Duysen, arkitekt

COVER FORNYER TRADITIONEL BYGGESKIK

NYOPFØRT GETAWAY BELIGGENDE I LEGENDARISKE THE HAMPTONS PÅ LONG ISLAND TRÆKKER PÅ LOKALE BYGGETRADITIONER. COVERBEKLÆDNINGEN PÅ FACADER OG TAG REFERERER TIL GAMLE SHINGLES-KLÆDTE BYGNINGER OG GIVER SAMTIDIG HUSET ET MODERNE UDTRYK.

The Hamptons på den sydøstlige spids af Long Island er et historisk og yderst fashionabelt newyorker ferieparadis med kilometerlange sandstrande, rig natur og imponerende fritidsejendomme med adskillige eksempler på ikonisk arkitektur af både ældre og nyere dato. Oprindeligt var The Hamptons 'ude på landet', et sted befolket af fiskere og bønder, og det præger stadig den særlige atmosfære, ligesom de traditionelle byggeskikke fra dengang har sat sig spor op i nutiden.

Et af områdets nyopførte huse, HBH Residence, tegnet af Vincent Van Duysen, trækker i udpræget grad på den lokale historik.

Arkitekten fik stillet opgaven at skabe et moderne og velfungerende familie-getaway, ikke kun egnet som sommer- og weekendbolig, stedet skulle kunne benyttes hele året.

Grunden er karakterfuld, den ligger tæt på havet, har en tilstødende sø og fortsætter ud i store, fredede vådområder med en helt egen farvepalet og vegetation. Gamle egetræer flankerer adgangen til grunden og bidrager til oplevelsen af at være i naturen.

Og så er der lyset, det storslåede, kraftige lys, som alt er badet i mere eller mindre året rundt. Et lys, der kaster hårde skygger og skaber markante kontraster i landskabet. Hele dette naturskønne sceneri skulle det nye hus favne og afspejle. Bygherren ønskede ligeledes, at The Hamptons' traditionelle byggeskikke skulle udgøre en arkitektonisk klangbund i projektet.

Ejendommen er konfigureret som en samling af huse med en hovedbygning og en række sidebygninger, hvoraf tre er placeret,

Cover er lige velegnet til facader som tag. Teglet accentuerer de enkelte bygningsdeles rene, monolitiske karakter.

Ejendommen er konfigureret med en hovedbygning og en række sidebygninger, placeret omkring et centralt gårdrum.

For at forbinde gruppen af huse og skabe en visuel overgang mellem ude og inde løber et trædæk og en træpergola i Ipe rundt langs alle bygningsdele.

så de sammen med hovedhuset danner et centralt, rektangulært gårdrum – et anslag med tydelig reference til datidens landbrugsgårde. Qua sin afskærmede karakter er dette gårdrum perfekt til ophold i det fri, også i blandet vejr.

For at forbinde samlingen af huse og skabe en visuel overgang mellem ude og inde løber et trædæk og en træpergola i Ipe rundt langs alle bygningsdele.

Bygningselementerne fremstår som enkle og nøgterne, retvinklede volumener med dybtliggende vinduesåbninger. Ærlige og velkendte former, på én gang tidløse og absolut nutidige. Materialerne er nøje valgt ud fra samme principper. Der var dog yderligere krav til facadeudtrykket, Vincent Van Duysen uddyber: »Facadebeklædningen skulle understrege den præcise komposition af bygningsdele og hierarkiet mellem skrå og vertikale planer. Den skulle desuden tilføre overfladerne udprægede taktile kvaliteter og udnytte dagslysets markante skyggetegning.« Også på dette felt greb arkitekten tilbage til traditionel, lokal byggeskik. Tidligere blev mange huse og landbrugsejendomme opført med tag og facader beklædt med cedertræs-shingles, hvis reliefvirkning gav fladerne liv i sollyset. Jagten på et nutidigt materiale med lignende egenskaber førte Van Duysen til Petersen i Danmark, for hér fremstilles et yderst moderne tegl: »Vi så straks, at Cover rent visuelt besidder kvaliteter, der minder om de klassiske træ-shingles. Ikke blot i måden teglet lægges på, men også i kraft af den levende og changerende overflade, hvor ikke to teglsten er ens. Og så udnyttede vi, at Cover egner sig lige godt til facade- som tagflader. Det understreger det helt enkle udtryk og accentuerer ejendommens og de enkelte bygningsdeles rene, monolitiske karakter.« I tilgift er Cover umådelig robust og modstandsdygtigt, har lang levetid og kan genanvendes.

Vincent Van Duysen valgte i samråd med bygherren at udvikle sin egen farve i teglet: en relativ mørktonet, grålig Cover, der changerer i farven som patineret cedertræ. Sammen med Ipe-træet og mørke metaldetaljer skaber Cover en kraftfuld og sober materiale- og farvepalet, der klæder den omgivende natur.

HBH Residence, Long Island, NY, USA
Bygherre: Privat
Arkitekt: Vincent Van Duysen Architects
Indretningsarkitekt: Studio Christian Liaigre
Landskabsarkitekt: Piet Oudolf
Entreprenør: Men@Work Construction
Opført: 2018
Sten: F122, en specialudgave af Cover udviklet i samarbejde med arkitekt og bygherre
Tekst: Tina Jørstian, cand.arch.
Fotos: Joseph D'Arco

Fotos: Jacob Bloch

INDVIELSE AF PETERSEN TEGL STUDIO I KØBENHAVN

Mere end 100 glade gæster mødte op for at fejre åbningen af det nye showroom den 5. september. Hermed er vi klar til at byde alle velkommen på Amerika Plads 25B.

PETERSEN

KONSULENTER–PETERSEN TEGL

DANMARK ØST
CHRISTIAN TEITUR HARRIS
T: +45 2463 9235
E: CTH@PETERSEN-TEGL.DK

DANMARK VEST OG FYN
TORBEN SCHMIDT
T: +45 2028 4355
E: TSC@PETERSEN-TEGL.DK

EXPORT MANAGER
STIG H. SØRENSEN
T: +45 4014 1236
E: SHS@PETERSEN-TEGL.DK

NORGE
MUR DIREKTE AS
SIMEN BØE
T: +47 2339 2010
E: POST@MURDIREKTE.NO

SVERIGE
TEGELMÄSTER AB
MARTIN PERSSON
T: +46 40 542 200
E: INFO@TEGELMASTER.SE

TYSKLAND
NIEDERSACHSEN, BREMEN OG HAMBORG
ERIC SCHMIDT-BANDUR
T: +49 174 3800 667
E: ESB@PETERSEN-TEGL.DK

SLESVIG-HOLSTEN
ZIEGELTEAM
STEPHAN BAASCH
T: +49 170 2705 530
E: STEPHAN.BAASCH@ZIEGELTEAM.DE

TYSKLAND ØST
HARTMUT REIMANN
T: +49 170 5565 792
E: HARTMUTREIMANN@HOTMAIL.DE

TYSKLAND SYD/NRW
SCHWEIZ TYSKTALENDE DEL
ØSTRIG
BACKSTEIN-KONTOR GMBH
T: +49 221 888785-0
F: +49 221 888785-10
E: INFO@BACKSTEIN-KONTOR.DE

BENELUX
PETERSEN BENELUX
HOLLAND, BELGIEN, LUXEMBORG
BJÖRN LUCASSEN
T: +31 (0) 652362168
E: BLU@PETERSEN-TEGL.DK

HOLLAND
LINEKE LUCASSEN
T: +31 (0) 622529266
E: LLU@PETERSEN-TEGL.DK

TOM LUCASSEN
T: +31 (0) 646236445
E: TLU@PETERSEN-TEGL.DK

STORBRITANNIEN
STIG H. SØRENSEN
T: +45 4014 1236
E: SHS@PETERSEN-TEGL.DK

EUROPEAN BUILDING MATERIALS LIMITED
T: +44 0203 805 0920
E: ENQUIRIES@EBMSUPPLIES.COM

POLEN
CENTRUM KLINKIERU SCHÜTZ
T: +48 58 56 37 201
E: BIURO@CENTRUM-KLINKIERU.PL

DEN RUSSISKE FØDERATION
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

ARCHITILE LLC
T: +7 495 989 4317
E: INFO@ARCHI-TILE.RU

ØSTEUROPA (EKSKL. POLEN), ITALIEN
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

AUSTRALIEN OG NEW ZEALAND
ROBERTSON'S BUILDING PRODUCTS PTY LTD
T: +61 3 8199-9599
E: PETER@ROBERTSONS.CO

INDIEN
ATLAS DEVELOPMENTS INDIA
T: +919818932863
E: ISHANVIR@ATLASDEVELOPMENTS.NL

SYDAMERIKA
INGRID KATHRIN GROKE
T: +45 2047 9540
E: IKG@PETERSEN-TEGL.DK

TEKNIK OG OVERLIGGERE

STEEN SPANG HANSEN
T: +45 2142 7962
E: SSH@PETERSEN-TEGL.DK

UDGIVER

PETERSEN TEGL A/S
NYBØLNORVEJ 14
DK-6310 BROAGER
T: +45 7444 1236
E: INFO@PETERSEN-TEGL.DK
WWW.PETERSEN-TEGL.DK

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR
ANNETTE PETERSEN, ARKITEKT MAA
E: ANNETTE@ZINCK.INFO

REDAKTØR
IDA PRÆSTEGAARD, CAND.ARCH.
E: IPR@PETERSEN-TEGL.DK

LAYOUT
ZANGENBERG DESIGN

TRYK
STRANDBYGAARD

REPRO
EHRHORN HUMMERSTON

OPLAG
104.000

RIBA · CPD PROVIDERS NETWORK